

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ
ЗА МСФЗ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ВІРТУАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ
В СИСТЕМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК**

Овсюк Н.В.¹

Афанас'єва І.І.²

Славінський В.І.³

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-157-2-4>

Анотація. Ураховуючи нову парадигму співробітництва світових країн у сфері цифрових технологій, сучасні форми цифрового співробітництва на базі використання фінансовим сектором економіки віртуальних валют повинні стати потужним каталізатором для досягнення цілей сталого розвитку. Нині у світі, а також в Україні існують такі основні проблемні питання щодо здійснення операцій із віртуальними валютами: відсутність їхнього правового статусу та методики обліку, неврегульованість бази оподаткування. Обов'язковою умовою для облікового визнання віртуальної валюти є визначення її правового статусу. Незважаючи на зростання популярності віртуальної валюти, у МСФЗ досі не затверджено спеціальних роз'яснень щодо її обліку. Ураховуючи необхідність регулювання операцій, пов'язаних із віртуальною валютою, запропоновано напрями облікового забезпечення, які можуть впливати на вартість бізнесу суб'єктів господарювання. Операції з купівлі-продажу віртуальної валюти відповідно до законодавства розцінюються як діяльність, яка має на меті отримання прибутку, а тому фактично є підприємницькою діяльністю, яка підлягає оподаткуванню. Технологічні інновації, пов'язані з віртуальними

---

¹ доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Національний авіаційний університет

² кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Національний авіаційний університет

³ кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Національний авіаційний університет

активами, відкривають багато перспективних можливостей щодо вдосконалення фінансових аспектів сталого розвитку світової економіки.

Ключові слова: віртуальна валюта, МСФЗ, фінансова звітність, бухгалтерський облік, оподаткування, сталий розвиток.

Вступ. Сьогодні фінансові системи більшості країн удосконалюються і прогресують у контексті розвитку глобалізації та загальної цифровізації. Це сприяє появі нових фінансових інститутів, інструментів та форм взаємодії між бізнес-структурами. Світові держави співпрацюють у напрямі створення відкритої міжнародної економічної системи, яка має призвести до економічного зростання та забезпечити сталий розвиток у всіх країнах і сприяти ефективному вирішенню питання, пов'язаного з визначенням правового статусу віртуальних валют. Ураховуючи нову парадигму співробітництва світових країн у сфері цифрових технологій, сучасні форми цифрового співробітництва на базі використання фінансовим сектором економіки віртуальних валют повинні стати потужним каталізатором для досягнення цілей сталого розвитку.

Долар за останні 100 років утратив понад 95% своєї вартості, цей факт у підсумку може змусити інвесторів купувати біткоїни, які за останні п'ять років зросли більше ніж 7 600%. Біткоїн був оцінений у 0,07 долари 16 серпня 2010 р. і 20 жовтня 2021 р. під час торгів він зріс до позначки 67 053 долари. Жоден інший актив або валюта не генерували аналогічні доходи за той самий період [7].

Сучасні умови розвитку ринкових відносин в Україні та її участь у світових глобалізаційних процесах зумовлюють необхідність зміцнення грошово-кредитної системи, підвищення ефективності використання інструментів монетарної політики з метою посилення їхнього впливу на структуру перебудови та подальший сталий розвиток економіки. Саме тому питання правового статусу, облікового забезпечення та оподаткування операцій, пов'язаних із віртуальною валютою є актуальним та потребує подальших досліджень, особливо в умовах відсутності її правового визначення в Україні.

Серед вітчизняних науковців, у працях яких було досліджено поняття віртуальної валюти, її сутність та значення в умовах інноваційних форм ведення бізнесу, виокремлюють: О.В. Багинського [1],

С.В. Васильчака, М.В. Куницьку-Іляш, М.П. Дубину [2], О.С. Гончаренко [3], С.А. Рогозного, О.О. Дядюн [10] та ін. Розгляду питань обліку операцій із віртуальною валютою приділяли увагу такі іноземні вчені та практики, як С. Рейнборн, М. Сівітанідес [11], Дж. Канліфф [5] та ін.

Проте низка світових, геополітичних, державних, регіональних криз, негативні наслідки глобалізації спонукають як фізичних осіб, так і підприємців шукати альтернативні засоби зберігання та примноження коштів. Український бізнес особливо гостро потребує оперативності, безпеки розрахунків, захищеності, відсутності третіх сторін, незалежності цінності грошової одиниці від політичної ситуації в країні, і віртуальні валюти задовольняють ці потреби. Користувачі в Україні у процесі використання віртуальних валют усе більше визнають їх ефективність, що потребує визначення їхнього правового статусу, формування напрямів облікового забезпечення та визначення бази оподаткування операцій із віртуальними валютами.

Сьогодні у світі, а також в Україні існують такі основні проблемні питання щодо здійснення операцій з віртуальними валютами: відсутність їхнього правового статусу, невизначеність в обліковому вимірі, відсутність методичних підходів щодо обліку операцій із віртуальними валютами, невизначеність інформації, яку потрібно розкривати у фінансовій звітності, неврегульованість бази оподаткування.

Провідні світові органи стандартизації також почали розглядати та досліджувати цю проблематику. Так, Рада зі стандартизації фінансового обліку США окреслила коло питань, які потребують роз'яснення, а саме аспекти визнання, оцінки та обліку віртуальної валюти [4].

1. Правове регулювання віртуальних активів у світі та Україні

Визначення поняття віртуальної валюти з'явилося у 2009 р., коли було створено Bitcoin та закріплено Директивою ЄС 2018/843 Європейського Парламенту та Ради 30 травня 2018 р.

Віртуальна валюта (криптовалюта) виступає як децентралізований цифровий вимір вартості бізнес-процесів, що може бути виражена у цифровому вигляді та функціонуватиме як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснована на математичних обчисленнях, є їх результатом та має криптографічний захист обліку.

Криптовалюта – «віртуальні гроші». Варто зазначити, що для випуску, регуляції та перевірки переказів використовуються технології шифрування.

Віртуальна валюта має схожі риси з електронними грошима, однак потрібно розуміти, що це два різні поняття. Електронні гроші – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особою, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі. Електронні гроші на відміну від криптовалюти мають правовий статус законодавчо визначеного емітента, фіксовану пропозицію та за ними здійснюється регулювання і нагляд. Цифрова валюта, своєю чергою, не має законно визначеного емітента, а добувається шляхом майнінга (вирішення важких математичних задач з отримання в нагороду віртуальних монет), правовий статус є невизначеним у багатьох державах, окрім того, її використання несе в собі безліч ризиків.

Обов'язковою умовою для облікового визнання віртуальної валюти є визначення її правового статусу. Світові держави в даний період по-різному ставляться до віртуальної валюти – від повної заборони до визнання повноцінним платіжним засобом.

Під криптовалютою розуміють вид цифрової валюти, облік якої можливий за допомогою криптографічних методів [1].

Голова Комісії з термінової біржової торгівлі США (CFTC) Крістофер Джанкарло заявив, що у криптовалют є майбутнє, але конкуренції долару й твердій валюті вони не становитимуть [7].

Зауважимо, що правовий статус криптовалюти досі залишається неоднозначним, а її облік ведеться відповідно до професійного судження бухгалтера.

Незважаючи на багатовіковий розвиток, як і раніше, у теорії і практиці грошових відносин зустрічається безліч протиріч і недосліджених напрямів. Одним із таких напрямів є альтернативний грошовий обіг, який включає у себе емісію і використання як розрахункового інструменту віртуальних активів, а саме криптовалюти. За активного розвитку криптовалютних відносин важливою потребою постає запровадження їх правового регулювання. У першу чергу кожна країна має надати правовий статус віртуальним активам. У різних державах методи вирішення цієї проблеми дещо відрізняються (табл. 1).

**Досвід іноземних країн щодо державного регулювання
та використання віртуальних активів**

Країна	Характеристика
Сполучені Штати Америки	Одна з найзручніших у світі країн для ведення криптовалютного бізнесу. Тут інкорпоровані великі хедж-фонди, біржі та інші компанії, що пов'язані з криптовалютою. За багато товарів і послуг можна розплатитися не лише фіатними чи електронними грошима, а й цифровими. Також у США поширені банкомати (АТМ), що надають можливість обміну криптовалют. Серед регуляторів відсутня єдина позиція щодо правового статусу криптовалюти. Цифрова валюта розглядається одночасно як гроші (їх аналог), власність та біржові товари. На федеральному рівні деякі криптовалютні компанії (наприклад, біржі) повинні бути зареєстровані як оператори з переказування коштів у Мережі боротьби з фінансовими злочинами, а на рівні штатів діяльність таких компаній підлягає ліцензуванню. Операції з криптовалютою оподатковуються. Наприклад, заробітна плата, що виплачується у Bitcoin, є об'єктом федерального податку з доходів та податку на заробітну плату.
Канада	Займає друге місце у світі після США за кількістю встановлених биткоїн-банкоматів. Із метою кращого розуміння технології Blockchain держава розробляє цифрову версію канадського долара на його основі. При цьому діяльність криптовалютних бірж була врегульована ще в 2014 р., коли був схвалений законопроект, згідно з яким такі біржі підлягають реєстрації в Канадському центрі аналізу фінансових операцій і звітності та зобов'язані дотримуватися законодавства у галузі протидії легалізації (відмиванню) доходів. У Канаді сплата за товари та послуги за допомогою цифрових грошей підлягає оподаткуванню як бартерна угода. Окрім того, під час продажу криптовалюти стягується податок на доходи (IncomeTax), податок на прибуток (CorporationIncomeTax) або податок на приріст капіталу.
Австралія	Демонструє намір стати однією з найбільш прогресивних юрисдикцій. Цифрова валюта не розглядається як фінансовий продукт, а тому криптовалютна діяльність не підлягає ліцензуванню (окрім діяльності, пов'язаної з фіатними грошима чи іншими фінансовими продуктами). В Австралії активно розробляється законодавство у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, що передбачало б можливість використання цифрових валют із метою здійснення цих злочинів.

(Продовження таблиці 1)

Країна	Характеристика
Австралія	Операції з криптовалютою оподатковуються згідно зі стандартними правилами оподаткування, тобто податком з доходів і податком на прибуток. Водночас у разі використання криптовалюти як інвестицій не виникає необхідності сплати податку на приріст капіталу. Окрім того, у грудні 2016 р. в Австралії набув чинності Кодекс поведінки для гравців індустрії цифрових валют.
Велика Британія	Є лідером криптовалютної інтеграції та однією з найсприятливіших і найзручніших юрисдикцій для ведення криптовалютного бізнесу. До того ж держава надає підтримку суб'єктам, що пов'язані з цифровою валютою. Однак остаточна позиція уряду стосовно правового регулювання діяльності, що пов'язана з цифровими грошима, досі не вироблена. У 2014 р. державний орган Об'єднаного Королівства підтвердив, що Bitcoin – це і не валюта, і не гроші, тому криптовалюта жодним чином не може регулюватися фінансовим законодавством Великобританії.
Японія	Із квітня 2017 р. був прийнятий закон, згідно з яким Bitcoin та інші криптовалюти прирівнюються за статусом до фіатних грошей та стають законним платіжним засобом. Японія стала першою країною у світі, яка це зробила. Одним із поштовхів до надання криптовалютам статусу законного засобу платежу стали обвал торгів на одній із найбільших Bitcoin-бірж MTGox та її банкрутство у 2014 р., унаслідок чого її клієнти зазнали величезних утрат. Саме для того, щоб запобігти подібним ситуаціям та захистити права споживачів, Японія і здійснило законодавче врегулювання цього питання.
Австрія	У Відні відкрився перший у світі Bitcoin-банк. Цей банк повинен зробити купівлю і продаж Bitcoin простішим та безпечнішим. У банку встановлено спеціальні банкомати, які дають змогу обмінювати Bitcoin на євро, і навпаки. Клієнти банку також можуть отримати цікаву для них інформацію про віртуальні валюти. Проект став досить успішним, і після нього Bitcoin-банкомати стали з'являтися і в інших місцях.
Німеччина	Міністерство фінансів Німеччини офіційно визнало Bitcoin фінансовим інструментом та внесло відповідні зміни у Банківський кодекс. Зокрема, у Німеччині встановлено правовий статус біткоїнів як приватних грошей і дозволений безготівковий розрахунок у даній криптовалюти на території держави.

Країна	Характеристика
Нідерланди	Найсміливіше ставлення до криптовалюти продемонстрували Нідерланди, де було створено «місто Bitcoin» та визначено найвищу концентрацію компаній, що надають товари та послуги за Bitcoin. Тут можна не тільки сплатити юридичні послуги, а й підстригтися, купити гамбургер або новий костюм, надіслати листа, полагодити побутову техніку або зняти номер у готелі.
Швеція	Ще однією країною, яка має прихильне відношення до криптовалют, є Швеція. Криптовалюта тут широко використовується у формі платіжного засобу. Населення Швеції практично повністю відмовилося від готівки. Частка готівкових платежів у торгівлі різко скоротилася з 40% у 2010 р. до 15% у 2016 р. Окрім того, йде мова про створення національної криптовалюти, яка б вмістила в собі переваги державних грошей і незалежність віртуальних.
Країни ЄС	Розглядаючи діяльність законодавчих органів ЄС, варто зазначити, що жоден із них не ухвалив спеціальних правил регулювання криптовалютної діяльності. Однак у 2016 р. Європейська Комісія запропонувала встановити додаткове регулювання для криптовалютних бірж і компаній, що надають криптовалютні гаманці користувачам. Також у країнах ЄС оподаткування криптовалюти та операцій із нею здійснюється відповідно до національних законодавств держав-членів. Винятком є податок на додану вартість, оскільки у листопаді 2015 р. Європейський суд виніс рішення, згідно з яким операції з купівлі-продажу Bitcoin за традиційні фіатні гроші не оподатковуються.

Джерело: систематизовано авторами на основі [3; 12, с. 159–160]

Однак попри виявлення позитивного ставлення до криптовалюти найбільш розвинених країн світу у деяких державах віртуальна валюта викликає значну недовіру і використання криптовалют там є забороненим. До них можна віднести Бангладеш, Болівію, Еквадор, В'єтнам, Ісландію, Китай.

Таким чином, міжнародна практика використання віртуальної валюти свідчить про те, що держави по-різному ставляться до її впровадження в обіг. Пояснюється це передусім новизною даного інструменту та відсутністю єдиного визначення категорії «віртуальна валюта», яка б розкривала її економічну сутність.

Україна у вересні 2021 р. зробила важливий крок у напрямі легалізації віртуальної валюти. Прийнятий Верховною Радою законопроект № 3637 «Про віртуальні активи» відкрив шлях до появи нового інноваційного ринку купівлі-продажу товарів і послуг за допомогою віртуальних активів. Відтепер у нашій державі легально запрацюють криптобіржі та пункти обміну криптовалюти, а бізнес отримає можливість, існування яких раніше було технічно неможливим.

Законопроект № 3637 упорядкував регуляцію ринку віртуальних активів та його учасників, регулює правовий статус віртуальних активів і цивільно-правові взаємини між фізичними і юридичними особами під час використання цифрових активів. Віртуальний актив визначений як особливий вид майна, який є цінністю в електронній формі, існує в системі обігу віртуальних активів та може знаходитися у цивільному обігу [8]. Закон «Про віртуальні активи» набуде чинності після прийняття відповідних змін до Податкового кодексу України.

Дотепер у криптовалюті в Україні не було певного правового статусу, тому декларувати її було не потрібно. Тепер же українці отримали можливість офіційно проводити операції зі своїми віртуальними активами і платити з них податки.

2. Віртуальна валюта: визнання, оцінка та облікове відображення за національними та міжнародними стандартами (МСФЗ)

Віртуальна валюта має схожі риси з електронними грошима, однак потрібно розуміти, що це два різні поняття. Електронні гроші – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі. Електронні гроші мають правовий статус законодавчо визначеного емітента, фіксовану пропозицію та за ними здійснюється регулювання і нагляд. Цифрова валюта, своєю чергою, добувається шляхом майнінга (вирішення важких математичних задач з отримання в нагороду віртуальних монет), правовий статус є невідзначеним у багатьох державах, окрім того, її використання несе в собі безліч ризиків. Криптовалюта має низку переваг та недоліків. До перших можна віднести такі:

1. Децентралізація. Криптовалюта є незалежною грошовою одиницею. Її емісію ніхто не регулює і не контролює рух коштів на рахунок.

2. Можливість самостійної емісії (добування) криптовалюти. Її можна добути здійсненням обчислювальних операцій із використанням власного або орендованого спеціалізованого обладнання.

3. Анонімність транзакцій. Оскільки створення електронних гаманців для криптовалюти не потребує персональних даних, а всі розрахунки в даній системі проходять конфіденційно, то інформацію про учасників операцій не зможуть дізнатися ні інші користувачі, ні державні органи. Але водночас ця перевага є і значним недоліком, оскільки відсутність персональних даних створює сприятливі умови для функціонування передачі коштів між злочинними організаціями. Окрім того, у разі втрати доступу до електронного гаманця користувач уже не зможе повернути назад кошти, які на ньому зберігалися.

4. Відсутність інфляції. У більшості систем криптовалют ліміт віртуальних монет є обмеженим, тому інфляція цієї валюти не загрожує.

5. Скорочення часу на проведення платежів. Якщо проведення платежу на сайті зменшується до натискання кнопки замість того, щоб покладатися на введення різноманітних платіжних відомостей, як, наприклад, номерів карт, то витрати часу платника значно зменшуються. Окрім того, ризик шахрайства може бути меншим, тому що номер картки або номер рахунку не потрібно розкривати одержувачу [2, с. 23–24].

Існує безліч недоліків, які заважають упровадженню криптовалюти як платіжного засобу. До основних можна віднести такі:

1. Значна волатильність валютного курсу (рис. 1 та 2).

Як можна помітити, ще на початку 2017 р. курс Bitcoin відносно долара становив менше ніж \$1000, від того моменту він почав значне зростання і в грудні 2017 р. досягнув максимуму за весь час свого існування – близько \$17 226. Після цього спостерігається зниження курсу. На 20 жовтня 2021 р. під час торгів він становив \$67 053 за один Bitcoin.

На рисунку зображено курс біткоіна повідношенню до євро.

2. Загроза національній валюті. Збільшення використання у розрахунках певної валюти формує її міць, таким чином, значне поширення використання криптовалют в Україні може ослабити націо-

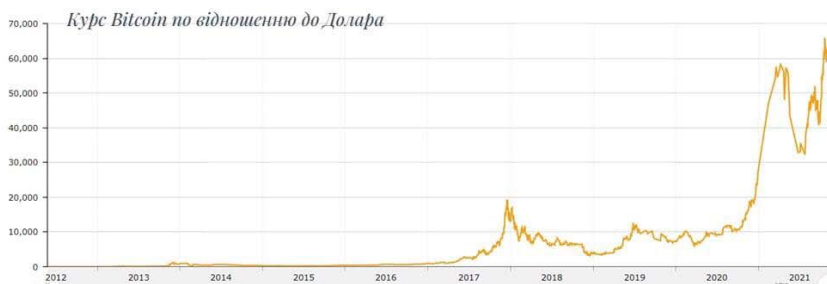

Рис. 1. Курс Bitcoin по відношенню до долара

Джерело: [6]

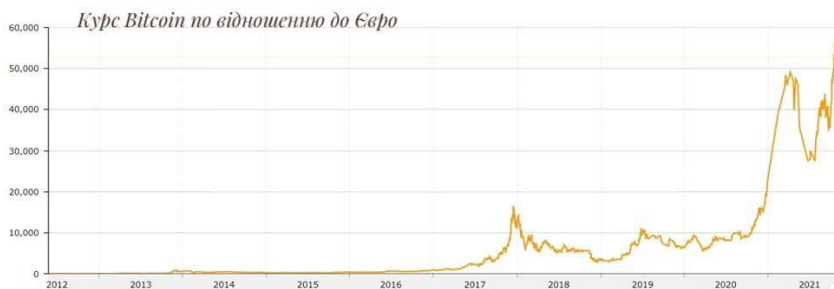

Рис. 2. Курс Bitcoin по відношенню до євро

Джерело: [6]

нальну валюту. За останні роки вона значно знецінилася відносно долара, тому важливо стабілізувати економічну ситуацію в країні, щоб національна грошова одиниця мала змогу протистояти новому конкуренту.

3. Неможливість проведення ефективної грошово-кредитної політики, оскільки вагома частка грошової маси перебуватиме поза контролем монетарного регулятора.

4. Незворотність транзакцій. Після здійснення платежу відмінити операцію вже неможливо, тому користувачам цифрової валюти потрібно як найретельніше перевіряти суб'єктів, з якими вони проводять грошові операції, задля впевненості їх надійності і попередження шахрайських дій.

Незважаючи на зростання популярності криптовалюти (особливо Bitcoin), у МСФЗ досі не затверджено спеціальних роз'яснень щодо її обліку. Так, транснаціональні корпорації хоча і приймають цифрову валюту як оплату, однак роблять це переважно через посередників, забезпечуючи швидке конвертування такої валюти в потрібну. Однак облік криптовалют є надважливим для компаній, діяльність яких безпосередньо пов'язана зі створенням електронних гаманців і накопиченням криптовалют в них для різних цілей (компанія може бути, наприклад, інвестором або трейдером), а також для підприємств, що здійснюють видобуток (майнінг) криптовалют. Раніше операції з Bitcoin були актуальними, як правило, для бірж та Інтернет-ресурсів, однак нині сфера впливу значно розширюється (це стосується Інтернет-магазинів і сервісних центрів) [10].

З огляду на природу криптовалюти, логічно зараховувати її до активів суб'єкта господарювання. Так, Концептуальна основа фінансової звітності пов'яже активи зі здатністю генерування майбутніх економічних вигід. При цьому актив можна: використовувати окремо або в поєднанні з іншими активами у виробництві товарів чи послуг; обмінювати на інші активи; використовувати для погашення заборгованості; розподіляти між власниками підприємства.

Криптовалюта може відповідати мінімум трьом із наведених ознак.

Другий важливий чинник визнання активу на балансі відповідно до п 4.44 Концептуальної основи – це можливість достовірної оцінки вартості. Ціна криптовалюти змінюється досить динамічно, проте на біржах завжди можна знайти інформацію щодо її вартості.

До того ж у п. 4.11 Концептуальної основи підкреслено, що фізична форма не важлива для функціонування активу, головне, щоб від нього можна було очікувати майбутні економічні вигоди та щоб його контролювало підприємство.

Отже, належність криптовалюти до активів не викликає сумнівів. Однак визначення конкретної групи активів – дискусійне питання. У перспективі криптовалюта може стати повноцінним фінансовим інструментом, однак лише за одночасного виконання таких умов:

– держава або загальновизнаний міжнародний орган контролюватиме емісію й обіг криптовалюти;

- емітент визнаватиме право власника на конвертацію криптовалюти за визначеним ліквідаційним курсом;
- емітент застрахує криптовалюту в майбутньому Глобальному фонді гарантування [10].

Існує думка, яку поділяють деякі експерти, що криптовалюту можна вважати або нематеріальним активом, або запасами підприємства [10].

Проте в результаті ґрунтовного дослідження щодо дотримання криптовалютою стандартних класифікаційних ознак, інші іноземні науковці дійшли таких висновків:

1) біткоїни не можна вважати грошовими коштами, оскільки більшість компаній не приймає їх, тому класифікація біткоїнів як коштів нереалістична;

2) біткоїни не можна віднести до категорії еквівалентів грошових коштів через те, що вони і не високоліквідні, і не швидко конвертовані. Біткоїни нереально покласти на банківський депозит або перевести в готівку через банкомати у зв'язку з надзвичайно високою волатильністю курсу, а отже, недотриманням критерію незначного ризику зміни вартості;

3) хоча біткоїн не має матеріальної форми, його не можна розглядати як нематеріальний актив, адже до складу нематеріальних активів не зараховують фінансові інструменти. Проте біткоїни, хоча це не грошові кошти, виконують роль засобу фінансового обміну, тобто фактично це фінансовий інструмент.

Таким чином, на думку дослідників, яку ми поділяємо, у сучасних умовах найдоречніша класифікаційна група для криптовалюти – інвестиції [11].

Ураховуючи зміну вартості таких інвестицій, у бухгалтерському обліку потрібно відображати їх переоцінку на кожну дату балансу, що безпосередньо вплине на статті інших доходів і витрат (п. 8 НП(С)БО 12; п. 32 НП(С)БО 13).

Підприємства, які ведуть облік за МСФЗ, суму переоцінки можуть зараховувати залежно від класифікації фінансового інструменту до фінансового результату або до капіталу.

Зважаючи на сучасні реалії бізнесу, які сприяють тому, що віртуальна валюта завойовує нові сегменти у світовій торгівлі, використовується для Інтернет-оплати товарів, робіт, послуг, потрібно зазначити, що сьогодні в Україні немає жодних методичних рекомендацій щодо обліку операцій із віртуальною валютою.

Підприємства мають розкривати інформацію про віртуальну валюту, яку використовують, у фінансовій звітності залежно від вибраної статті (п. п. 36–38 МСБО (IAS) 2 або п. п. 118–128 МСБО (IAS) 38). При цьому в обох випадках ключовим буде розкриття облікової політики в частині криптовалюти, а також опис змін балансової вартості протягом періоду. Також важливо ідентифікувати ризики, пов'язані з використанням криптовалюти.

Зазначимо, що відображення криптовалюти (як у складі нематеріальних активів, так і в складі запасів) має певні недоліки й протиріччя. Так, нематеріальні активи за своєю суттю є довгостроковими інвестиціями, які беруть участь у господарській діяльності підприємства. Натомість криптовалюта – високоліквідний актив, утримуваний для дещо інших цілей. Логічніше було б визнавати результати зміни вартості у прибутку/збитку, а не через інший сукупний прибуток. Запаси історично є матеріальними активами, а у криптовалюти – цифрова природа. Однак поки немає офіційних роз'яснень від Ради з МСФЗ, логічно застосовувати гнучкий підхід до вибору облікової політики в частині віртуальних активів. Головне – не суперечити чинним МСФЗ й чітко обґрунтувати вибраний варіант [10].

Відповідно до наведених вище законодавчих ініціатив, а також ураховуючи необхідність регулювання операцій, пов'язаних із віртуальною валютою, сформульовано напрями облікового забезпечення, які можуть впливати на вартість бізнесу суб'єктів господарювання:

- первинний поточний облік окремих видів та кількості віртуальної валюти, яка виступає платіжним засобом або обмінюється на традиційні валюти за вільним курсом, що формується на відкритих Інтернет-майданчиках;

- розрізи аналітичного обліку віртуальної валюти відповідно її видів, що сприятиме підвищенню контролю за рухом зазначених фінансових інструментів;

- облік витрат на організацію й утримання бірж, обмінників, відкритих Інтернет-майданчиків, які виконують біржові функції; на професійну підготовку персоналу, що здійснюватиме операції з віртуальною валютою, а також придбання відповідного програмного забезпечення тощо;

- облік оподаткування операцій, пов'язаних із використанням віртуальної валюти, ураховуючи вимоги чинного законодавства;

– розкриття інформації про віртуальну валюту у фінансовій звітності, ураховуючи опис ризиків, пов'язаних із нею.

3. Оподаткування операцій із віртуальною валютою: міжнародний досвід та національна практика

За своєю природою криптовалюта – це децентралізована цифрова валюта, емісія й облік якої базуються на асиметричному шифруванні. Для функціонування криптовалюти потрібне спеціалізоване програмне забезпечення, що створює нові блоки за допомогою криптографічних механізмів (proof-of-work, proof-of-stake) [10].

Ключовими чинниками популярності Bitcoin та інших віртуальних валют виступають: незалежність від банків, мінімізація трансакційних витрат, нівелювання схильності до інфляції, високий ступінь захисту, що унеможливорює підробку, а також перспектива стати універсальним платіжним засобом.

Незважаючи на те що криптофінанси працюють по-новому, ретельно продумані та організовані стандарти та регулювання нададуть можливість управляти ризиками у світі віртуальної валюти так само, як вони управляють у світі традиційних фінансів [5].

Що стосується світового досвіду у сфері правового регулювання оподаткування віртуальної валюти іноземними державами, то основні аспекти узагальнено в табл. 2.

Таблиця 2

Особливості регулювання оподаткування віртуальної валюти в деяких світових країнах

Країна	Особливості
Австрія	Податківці розглядають криптовалюту як нематеріальний актив, а її майнінг є операційною діяльністю. Дохід, отриманий від криптовалюти, оподатковують податком на прибуток
Великобританія	Bitcoin не має правового статусу, а операції з криптовалютою не врегульовано фінансовим законодавством країни
Німеччина	Віртуальну валюту вважають фінансовим інструментом. При цьому вона не є законним платіжним засобом. Комерційне використання криптовалюти потребує ліцензування, а самі криптокошти може бути оподатковано як капітал

Collective monograph

(Закінчення таблиці 2)

Країна	Особливості
Ізраїль	Криптовалюта розглядається як актив, а доходи від її продажу будуть класифіковані як доходи від капіталу; продаж криптовалют оподатковується податком на приріст капіталу за ставками 25% для фізичних осіб і 47% для юридичних; юридичні особи, що здійснюють реалізацію криптовалют, оподатковують відповідні операції ПДВ у розмірі 17%, а фізичні особи, крім майнерів, від ПДВ звільнені
Канада	У 2014 р. схвалено законопроект, відповідно до якого криптовалютні біржі підлягають реєстрації як фінансові установи. При цьому оплату товарів чи послуг із використанням криптовалют оподатковують як бартерну угоду, а в разі продажу валюти – податком на прибуток або податком на приріст капіталу. Майнінг криптовалют в комерційних цілях оподатковують податком на прибуток
США	У цілях оподаткування IRS розглядає криптовалюту як майно; базою оподаткування є прибуток, який визначається як різниця між ціною продажу та витратами на придбання; ставка федерального податку залежить від суми прибутку і становить 15–35%, але додатково можуть сплачуватися місцеві податки (0–10%)
Швейцарія	Криптовалюти визнано рухомим майном у цілях оподаткування, оскільки воно може бути реалізоване на біржі з отриманням за нього грошових коштів; податок на прибуток (федеральний податок – 7,83%, кантональний – від 1% до 26%); податок на приріст капіталу (федеральний податок – 7,83%); операції з біткойном та іншими криптовалютами не обкладаються ПДВ
Японія	Є закон, що регулює реєстрацію криптовалютних бірж, причому таку валюту визнають цінністю, подібною до активів, і вважають засобом обміну. Дохід у вигляді криптовалют оподатковують податком на прибуток (для фізичних осіб) або корпоративним податком (для юридичних осіб), а продаж – податком, подібним до ПДВ. Оподатковуються прибутки не лише від продажу криптовалют, а й від обміну однієї криптовалюти на іншу; ставки податку – від 15% до 55% (якщо прибутки понад 40 млн йєн)

Джерело: систематизовано авторами на основі [3; 10; 12]

Сьогодні в Україні жоден із законодавчих актів, що регулює оподаткування операцій із віртуальними активами, досі не набрав чинності. Однак операції з купівлі-продажу криптовалют відповідно до законо-

давства розцінюються як діяльність, яка має на меті отримання прибутку, а тому фактично є підприємницькою діяльністю, яка підлягає оподаткуванню [9].

Розглядаючи купівлю-продаж криптовалют фізичною особою, зауважимо, що відповідно до ст. 163.1 ПКУ [9], об'єктом оподаткування резидента є: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання); іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України.

Слід урахувати, що фактично фізична особа під час здійснення операцій із купівлі-продажу криптовалют знаходиться в Україні, але всі операції, що відбуваються, знаходяться поза її межами. Підтвердженням здійснення операції поза межами України може бути те, що безпосередньо самі торговельні біржі, на яких відбуваються операції, зареєстровані за межами України. Прикладом є біржа www.yobit.net. Відповідно до даних вебресурсу www.whois.com, вона зареєстрована в Росії. Фактично місцем здійснення операції з купівлі-продажу криптовалюти на біржі є країна реєстрації біржі. Тому операції з купівлі-продажу криптовалют необхідно розцінювати як «іноземний дохід», отриманий із джерел за межами України, оскільки сама торговельна операція з купівлі-продажу та процес отримання прибутку відбуваються за межами України.

Також купівля-продаж криптовалюти не є операціями з «інвестиційними активами», тому не може оподатковуватися за ставкою 5%, оскільки положення п. 170.2 ПКУ [9] містять виключний перелік понять, що відносять до «інвестиційних активів» та «інвестиційного прибутку». Інформація про активи, схожі на криптовалюти, у ній не зазначається.

Цікавим є факт, що операція саме з придбання криптовалюти не підлягає оподаткуванню, оскільки в результаті цієї операції не отримується прибуток.

Однак якщо криптовалюта була продана за вищою ціною, ніж придбалася, то позитивна різниця за своєю правовою суттю вважатиметься пасивним прибутком, оскільки фізична особа-покупець безпосередньо не впливала на фактори зростання вартості криптовалюти. Але чинні положення ПКУ не визнають криптовалюту «інвестиційним

прибутком» та «інвестиційним активом», тому прибуток від такого продажу не може оподатковуватися відповідно до положень ПКУ за зниженою ставкою 5%. Такий прибуток слід трактувати як «будь-який дохід, отриманий резидентами» та «інші доходи від будь-яких видів діяльності за межами митної території України» відповідно до ПКУ, а тому він підлягає оподаткуванню на загальних підставах за ставкою 18%, яка передбачена ПКУ [13].

Обов'язок сплати нарахованого податку виникає у день отримання прибутку, тобто в день зарахування грошових коштів від продажу/обміну криптовалюти на гроші. Але сплачується до 01 серпня наступного року.

Також варто наголосити на тому, що оподаткуванню підлягатиме лише виведений дохід, тобто ті криптовалюти, які було обміняно на грошові кошти і переведено на банківський рахунок/картку фізичної особи. Операції з обміну однієї криптовалюти на іншу не підлягатимуть оподаткуванню, урахуовуючи той факт, що обмін однієї криптовалюти на іншу не є доходом. Під час обміну криптовалют слід звертати увагу на вартість першої інвестиції, тобто суми, за яку було придбано першу криптовалюту, а також на суму, за яку було обміняно (продано) останню криптовалюту на грошову одиницю. Позитивна різниця, що виникла в результаті здійснених операцій, підлягатиме оподаткуванню за ставкою 18%.

Розглядаючи операції нерезидентів в Україні з купівлі-продажу криптовалют та враховуючи положення п. 163.2 ПКУ, можна сказати, що дохід нерезидента від операцій із купівлі-продажу криптовалют оподатковуватися не буде навіть за умови, що нерезидент фізично знаходиться в Україні, оскільки операції з купівлі-продажу криптовалют відбуваються поза межами України, а саме на біржі. Нерезидент має сплатити податки в країні, резидентом якої він є. Винятком будуть операції нерезидента з купівлі-продажу криптовалют, які здійснюються на українських біржах. До таких операцій застосовуватиметься загальне правило, що й до оподаткування резидентів.

Загальний обсяг капіталізації ринку криптовалюти в Україні оцінено експертами в сумі близько \$2 млрд зі щоденним обсягом торгів у \$150–200 млн. У зв'язку з оприлюдненням законопроекту № 3637 укра-

інці отримали можливість офіційно проводити операції зі своїми віртуальними активами і платити з них податки. Варто зазначити, що цей законопроект зумовлює підстави стягувати податки зі зростання цін на віртуальні активи.

Згідно з нормами законопроекту № 3637, постачальники послуг, пов'язані з віртуальними активами, зобов'язані пройти державну реєстрацію. Причому зареєструвати можливо один або кілька видів економічної діяльності: зберігання, адміністрування віртуальних активів і ключів віртуальних активів; обмін віртуальних активів; переказ віртуальних активів; фінансові послуги, пов'язані з продажем або пропозицією віртуальних активів.

Контролювати учасників ринку віртуальних активів буде Міністерство цифрової трансформації України, на яке буде покладено обов'язок стежити, щоб криптовалюта не використовувалася для відмивання злочинних доходів і фінансування терористичної діяльності. Проте обіг віртуальних активів, забезпечений фінансовими інструментами, регламентуватиметься Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Згідно з нормативними вимогами законопроекту № 3637, оподаткування операцій із віртуальними активами передбачається в таких самих розмірах, як і з доходів від операцій з іншим майном. Особливість полягає лише в тому, що з операцій із віртуальними активами не сплачується ПДВ. Фізичні особи, які отримали прибуток від операцій із віртуальними активами, зобов'язані задекларувати зазначений прибуток і сплатити податок 18%, як і за іншими доходами [8]. Проте перевірити реальні суми доходів буде досить складно, адже операції можуть реалізовуватися в будь-якому місці, зокрема за кордоном, на біржах, зареєстрованих у різних юрисдикціях.

Законопроект № 3637 значно поліпшить умови функціонування учасникам ринку віртуальних активів і розширить їх коло, а також Україна виконає свої міжнародні зобов'язання перед Євросоюзом щодо легалізації віртуальних активів у державі. Передбачається також, що постачальники фінансових послуг, які мають ліцензію, у перспективі сформулюють інфраструктуру для якісного процесингу з перекладу віртуальних активів у гривну на своїх потужностях.

Висновки. За результатами досліджень щодо регулювання операцій, пов'язаних із використанням віртуальної валюти, зроблено такі висновки:

1) використання віртуальної валюти є переважно новим явищем у світі. Виявлено, що в умовах стрімкого розвитку ІТ-технологій швидке поширення віртуальної валюти у світі є беззаперечним явищем. Її популярність криється у двох особливостях – анонімність і децентралізація. У майбутньому віртуальна валюта може стати наступником паперових грошей, повністю перейнявши їхні функції на себе;

2) проведений аналіз сутності віртуального активу дав змогу сформулювати таке визначення: це особливий вид майна, що є цінністю в електронній формі, що може існувати в системі обігу віртуальних активів та знаходитися у цивільному обігу, добувається шляхом майнинга та функціонує як засіб платежу, обміну, збереження вартості або одиниця обліку та має криптографічний захист;

3) аналіз іноземного досвіду щодо державного регулювання, оцінки, обліку та оподаткування віртуальної валюти дав змогу констатувати, що віртуальна валюта хоча і не вважається грошовими коштами, виконує роль засобу фінансового обміну, тобто фактично є фінансовим інструментом. Отже, найдоречніша класифікаційна група для віртуальної валюти – інвестиції;

4) для цілей управління вартістю бізнесу за умов здійснення господарських операцій, пов'язаних із віртуальною валютою, необхідно забезпечити:

- первинний поточний облік кількості, видів віртуальних валют використовуваних підприємством, що сприятиме контролю та ефективному використанню цих фінансових інструментів;

- ведення аналітичного обліку віртуальної валюти, що надасть можливість контролювати її рух, ураховуючи використання окремим підприємством різних видів віртуальної валюти;

- облікове відображення функціонування криптовалютної біржі, послуг брокерів, навчання персоналу тощо, що дасть змогу визначити величину витрат, пов'язаних із реалізацією операцій із криптовалютою;

- визначення порядку оподаткування операцій із майнингу, обміну віртуальної валюти, що сприятиме додатковим надходженням до державного бюджету України та встановленню відповідальності підпри-

сства за порушення чинних нормативно-правових вимог щодо використання віртуальних активів.

Технологічні інновації, пов'язані з віртуальними активами, відкривають багато перспективних можливостей щодо вдосконалення фінансових аспектів сталого розвитку світової економіки: посилення конкуренції на ринку платіжних послуг, поліпшення доступу до фінансових послуг, сприяння залученню інвестицій. Напрямом подальших наукових досліджень є впровадження спеціального програмного забезпечення, у якому буде можливий облік віртуальної валюти відповідно до національних стандартів та МСФЗ.

Список використаних джерел:

1. Багинський О.В. Перспективи використання криптовалюти Bitcoin. *Матеріали міжнародної наукової конференції «Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність»*, м. Київ, 13-14 березня 2014 р. Київ : НТУУ «КПІ», 2014. С. 10–11.
2. Васильчак С.В., Куницька-Гляш М.В., Дубина М.П. Використання криптовалют у сучасних економічних системах України: перспективи та ризики. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Серія «Економічні науки»*. 2017. Т. 19. № 76. С. 19–25.
3. Гончаренко О.С. Особливості функціонування криптовалют на 32 світових ринках. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2015. Вип. 5. URL: <http://globalnational.in.ua/archive/5-2015/168.pdf>
4. Доповідь радників для Голови Ради зі стандартів фінансового обліку США, квітень 2014 р. URL: http://www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/Documentpage&cid=1176164360924 (дата звернення: 12.10.2021).
5. Канліфф Дж. Світ на межі нової фінансової кризи: банк Англії назвав винних. *Економіка та фінанси*. 11.10.2021. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/svit-na-mezhi-novoji-finansovoji-krizi-bank-angliji-nazvav-vinnih-791317.html> (дата звернення: 12.10.2021).
6. Криптовалюти. Bitcoin. Графік курсу Bitcoin. URL: <https://mainfin.ru/crypt/chart-bitcoin> (дата звернення: 10.11.2021).
7. Obozrevatel. *Ринки та компанії*. 16 травня 2019 р. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/economics/economy/kurs-dolara-vpav-na-95-analitiki-ozvuchili-nespodivaniy-prognoz.htm>
8. Про віртуальні активи : Проект Закону від 11.06.2020 № 3637. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110
9. Податковий кодекс України : Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 ВВР. 2011. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
10. Рогозний С.А., Дядюн О.О. Віртуальна валюта: визнання й оцінка в контексті застосування МСФЗ. *Практичне застосування МСФЗ*. 03.07.2019.

URL: <https://zakon.help/article/virtualna-valyuta-kriptovalyuta-valyuta-viznannya?menu=185> (дата звернення: 02.11.2021).

11. Raiborn C., Sivitanides M. Accounting Issues Related to Bitcoins. *Journal of Corporate Accounting & Finance*. 2015. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/jcaf.22016/epdf?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=onlinelibrary.wiley.com&purchase_site_license=LICENSE_DENIED (дата звернення: 01.11.2021).

12. Ситник І.П., Пюро Б.І. Аналіз сучасного стану та перспектив розвитку криптовалюти bitcoin в умовах розвитку інформаційної економіки. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2017. № 22. Вип. 1. С. 157–160.

13. Ареф'єва О.В., Кузенко О.Л. Теретико-методичний підхід до обґрунтування стратегій забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання макрорівня. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 7. С. 709–713.

14. Arefieva O., Piletska S., Arefiev S. The innovative activity of enterprises as a prerequisite for sustainable economic development. *Baltic Journal of Economic Studies*, Volume 4 Number 1. Riga: Publishing House «Baltija Publishing», 2018. P. 1–8.

15. Derhaliuk Modeling the choice of the innovation and investment strategy for the implementation of modernization potential / O. Vovk et al. *Transactions on systems and control*. 2021. Vol. 16. P. 430–438. URL: <https://wseas.com/journals/sac/2021.php> DOI: <https://doi.org/10.37394/23203.2021.16.38>

16. Modernization processes in the implementation of intellectual capital in a crisis / G. Kucheruk et al. *Estudios de Economía Aplicada*. 2021. Vol. 39. № 9: Special Issue: Development of a Market Economy in the context of the Global Financial Crisis. URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/issue/view/324Pp>

17. Application of Combined Modeling Methods for Estimating and Forecasting the Business Value of International Corporations / I. Kryvovyazyuk et al. *International Journal of Management*. 2020. № 11(7). P. 1000–1007.

18. Smerichevskiy S., Klimova O., Kolbushkin Y. Managing the Potential of Digital Transformation of Ukraine's Economy. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. 2019. Volume 8. Issue 3C. P. 250–255. URL: <https://www.ijrte.org/wpcontent/uploads/papers/v8i3c/C10421183C19.pdf>

19. Луцький М.Г. Конкурентоспроможність продукції українських корпорацій на міжнародних ринках. *Інститут економіки і менеджменту*. 2007. № 1. URL: http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/PSPE/2007-1/Luckyiy_107.htm

20. Луцький М. Теоретичні аспекти управління корпораціями : монографія. Київ : Каравела, 2008. 225 с.

21. Романенко К.М. Маркетинг у державному управлінні як складова постіндустріальних трансформацій. *Університетські наукові записки*. 2010. № 1(33). С. 203–208.

22. Current trends of public management in the modern world: economic and organizational aspects / O. Obolenskiy et al. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. № 34. P. 413–420.